

TEATRUL SECUIESC DE STAT DIN TÎRGU-MUREȘ

„PROFESORUL MAMLOCK” DE FR. WOLF

Data premierei: 6 decembrie 1960. Regia: Kovács György. Decoruri: Hány Lajos. Costume: Keresztesi Anna, Miklos Vera și Huszti Györgi. Distribuția: Kovács Györgi (Profesorul Mamlock); Tarr László (Dr. Carlsen); Tamás Ferenc (Dr. Hirsch); Lavotta Károly (Dr. Hellsbach); Tanai Bella (Dr. Inge Ruoff); Lőrinczi Ica (Sora Hedwig); Tabódi Mária (A doua soră); Kiss László (Simon); Lohinsky Loránd (Dr. Seidel, ziarist); Erdős Irma (Ellen Mamlock); Tóth Tamás (Rolf); Illyés Kinga (Ruth); Sinka Károly (Ernst); Borovszky Oszkár (Muncitorul rănit); Lukácsi István (Tînăr S.A.); Kiss Erzsébet (Camerista).

Dintre numeroasele piese, toate interesante și combativ progresiste, scrise de Friedrich Wolf (contemporanul ceva mai în vîrstă și tovarășul de luptă și de idei al lui Brecht), *Mamlock* este fără îndoială una din cele mai valoroase. Scrisă în 1934, aria de idei pe care o dezbate atinge încă din plin actualitatea, căci deși acțiunea ei se petrece în 1933, în ea apare clar conflictul istoric fundamental al secolului: ciocnirea hotărîtoare dintre imperialismul monstruos în zvircolirile sale de moarte și clasa muncitoare purtătoare a viitorului; între război și prăpăd pe de o parte, viață și omenie pe de altă parte. În limitele subiectului, piesa privește în special criza intelectualității liberal-democrate din Europa a-puseană a anilor de după cel dintîi război mondial, în fața asaltului fascist. Dar ținta ei ideologică și umană pune cu vigoare la stîlpul infamiei însăși substanța bestială a fascismului. De aceea, apare semnificativ faptul că la premierea absolută a piesei (1934, în Elveția), bande de huliganii au fost trimise de cercurile hitleriste în incinta teatrului pentru a împiedica desfășurarea spectacolului. În acel an, Wolf se afla izgonit din patria lui, nevoit a-și desfășura activitatea patriotică și scriitoricească în exil. *Profesorul Mamlock* era dovada împotrivrării pe care, și din surghiun, luptătorul antifascist o manifesta față de hitleriști. Era un rechizitoriu al cărui adevăr și a cărui forță răsună și astăzi cu prospețime, în condițiile încercărilor ce se fac în Occident pentru reînvierea fascismului.

Acțiunea piesei *Profesorul Mamlock* se situează în timpul ce precede și îndată după instaurarea dictaturii lui Hitler în Germania; ea se încheie în preajma procesului de la Lipsca. Tatăl de familie și medicul Mamlock

vrea să-și ferece căminul și clinica sa — în care domnește concepția liberal-burgheză despre viață — împotriva furtunilor politice ale vremii. Lucru, firește, peste putință. Clinica lui nu poate fi ferită de ațîțările naziste, oricît ar încerca Mamlock, cu optica lui de bună-credință dar îngustă, să-și împună punctul de vedere că într-un spital „nu există decît medici și bolnavi — nimic altceva”. De asemenea, în familia sa, Mamlock se află în permanență dispută cu fiul său, Rolf, care e comunist și pe care în ziua incendierii Reichstagului îl izgonește din casă, căci în calitate sa de cetățean loial, profesorul nu poate să nu se supună politicii „oficiale”. Nu va trece mult și Mamlock va trebui însă să se trezească la cruda realitate că: degeaba se vrea el cetățean loial, statul hitlerist nu-l consideră ca atare. Presa îl va calomnia, legile rasiste îi vor lovi, deopotrivă pe dînsul ca și pe fiica lui, exclusă din școală, ca și pe soția sa, disprețuită ca ariană căsătorită cu un evreu. Înjosit în calitatea lui cetățenească și omenească cu stigmatul galben, el se va vedea și în munca profesională supus înjosirilor „oficiale” și neoficiale. Clinica sa va fi pusă la cheremul unui asistent carierist, ajuns comandant S.A., iar relațiile lui — chiar cele vechi, cele prietenești — vor cădea, fie din lașitate, fie din conformism, pradă politicii și intereselor oficiale, îndepărtîndu-se de dînsul, de buna lui credință, lăsîndu-l singur, fără apărare. În aceste condiții descoperă Mamlock revolta, necesitatea de a lupta împotriva nedreptății, a silniciei și obscurantismului. În aceste condiții își dă el seama de justetea drumului pe care-l străbate fiul său, comunistul. Soluția sinuciderii, la care totuși recurge, îi apare lui, celui singur și neajutorat, drept singurul mij-

Scenă din actul I. De la stînga la dreapta: Tóth Tamás (Rolf); Erdős Irma (Ellen Mamlock); Kovács György (Profesorul Mamlock) și Illyés Kinga (Ruth)

loc în măsură să avertizeze, iar pentru destinul său personal să prevină moartea prin umilire care oricum îi așteaptă. Prăbușindu-se, Mamlock vede pe drumul fiului său înălțîndu-se victoria cauzei umane. El trimite de aceea pe acest drum pe asistenta sa, Inge, cea care pornise de la un capăt opus, din beția sloganurilor naziste, în căutarea adevărului.

Problema rasială stă, în piesa lui Wolf, doar aparent în centrul acțiunii, așa cum și fascismului ea i-a servit drept diversiune doar în acoperirea substanței lui antisociale, criminal-războinice. În fața înjosirii ideii de om, la care se dedă fascismul, soția lui Mamlock exclamă: „lipsiți de apărare, total lipsiți de apărare!” Dar mesajul scriitorului e cu atât mai profund cu cît el ne arată că, în astfel de împrejurări, e o datorie elementară să lupți, chiar și lipsit de apărare. Eroi comuniști din piesă — Rolf, fiul profesorului, și muncitorul Ernst —

sînt urmăriți, încolțiți. Adevărul poziției lor străpunge totuși prin zidul ridicat de fascism. Continuitatea luptei antifasciste, necesitatea intensificării ei crescînde, pînă la victoria finală: iată ce ne transmite piesa lui Wolf, scrisă în timpul anilor ce păreau cei mai întunecați, mai lipsiți de nădejde, pentru poporul său.

Profesorul Mamlock se joacă în momentul de față, la noi, la Teatrul Secuiesc de Stat din Tg. Mureș, avînd ca regizor și ca interpret titular pe Kovács György. Ca și Friedrich Wolf prin scrisul său, Kovács György ține să afirme prin arta sa: „Kunst ist Waffe” — arta e armă. „Știu — ne spune el — că mai sînt destui în lume, pe care această piesă (care pe noi ne cheamă la vigilență) îi palmuiește. De aceea, conștient că «mai rodeste pîn-tecul, care a născut odată fascismul», m-am simțit dator să joc acest rol, să montez acest spectacol. Problema lui Mamlock nu e o chestiune personală,

Erdős Irma (Ellen Mamlock)

nu-i privește doar pe cei pe care i-a lovit direct fascismul. Ea ridică una din problemele fundamentale ale epocii noastre: apărarea vieții și demnității umane."

Kovács György și-a exprimat în diferite prilejuri de artă, cu diferite ro-uri, concepția sa artistică, militant-umanistă.

Punerea în scenă a piesei *Profesorul Mamlock* apare însă la el ca o cristalizare a convingerilor și personalității sale artistice. Degajarea și naturalitatea obișnuită a comediantului au făcut loc cercetătorului adâncurilor sufletului și cugetului omnesc. El a montat spectacolul, simplu și reținut, lăsând glasul omnescului să răsună în surdina, dar cu atât mai tulburător, mai convingător. Chiar și în elementele exterioare plastice ale spectacolului, lipsește spectaculosul. Decorul realizat de Hány Lajos este „de modă veche“ și poartă amprenta măsurii: o sală de operație sculptor de albă, o sufragerie burgheză etc. Grijă migăloasă pentru amănunt e poate prea împovărătoare. Încolo, totul evocă atmosfera epocii, într-o lumină și ea parcă simplă, parcă artistic inexistentă... Reproșăm acestui

decor, voit de modă veche, de un cotidian apăsător, doar faptul că el ar putea particulariza acțiunea piesei la un simplu caz, dacă încordarea din scenă nu i-ar sparge limitele, făcându-ne să simțim, în această acțiune, că ne aflăm în fața unei ciocniri istorice, în fața ciocnirii dintre trecut și viitor, dintre omenie și asasinat.

Cei ce reușesc să spargă limitele de pinză ale decorului sînt actorii. Tradiția disciplinei de ansamblu, practica-tă de-a lungul a peste zece ani în teatrul secuiesc din Tirgu Mureș, experiența lui în promovarea artei realiste se recunosc din plin și cu acest prilej. Deși s-ar părea că Friedrich Wolf a conceput rolul lui Mamlock pe un mare registru solistic, Kovács și-a organizat nu numai propriul său rol, dar întregul spectacol (așadar, tot colectivul de interpreți) spre demascarea me-canismului odios al fascismului.

Omogenitatea ansamblului primează. De aceea, cu toate că alături de dînsul apar și interpreți cu mai puțin har artistic, fiecare membru din colectiv a fost îndemnat să-și scoată în evidență latențele sale artistice, să se simtă „necesar“ în spectacol. Am putea spune că întreg colectivul oficiază oare-cum acest spectacol, într-un climat care evocă în nuanțe — pe care textul doar le sugerează — stările nervoase ale unei epoci întunecate și în care spaima și amenințarea trăiesc mai mult în tonalități decît în cuvinte. O singură izbucnire zgomotoasă, caraghios schimonosită — dar semnificativă: aceea a lui Hellpach, medicul nazist ajuns comandant S.A. (bine și inteligent interpretat de Lavotta Károly). Încolo, totul pare înăbușit: suferința doamnei Mamlock (în rolul căreia, Erdős Irma a depășit parcă însăși creația ei de succes din *Învățătoarea*); autoacuzarea ei chinută, atunci cînd, inconștient parcă, formulează un cuvînt injurios la adresa rasei soțului; la fel plînsul în sughițuri, ca un reflex nervos, al fetei Ruth (interpretată cu o înțelegere și maturitate răscolitoare de Illyés Kinga, o studentă a Institutului de Teatru din Tg. Mureș — fată mărunțică și, ai zice, ștearsă, dar cu o forță expresivă care o îndreptățește pe deplin a fi partenerul cel mai adecvat al profesorului ei: Kovács György); îngăimările ei neașteptate, pline de teamă, vorbele de mîngiere cu care crede că-l poate consola pe tatăl pîngărit, murmurate asemenea unui cîntec de

leagăn, cu o expresie ce depășește suferința, copilăros și totodată înspăimântător de bătrîn... Expresiv, convingător și nuanțat interpretează de asemenea Tamás Ferenc, rolul unui doctor evreu, laș, temător; scena în care, cu gesturi tremurânde, cu mâna plină de spuma săpunului, își scoate umil actele militare din buzunar, mînjindu-se peste tot, inspiră milă și totodată revoltă față de cei ce-l persecută; așa cum, în final, interpretul reușește să destrame sentimentul de compasiune cu care-l însoțeam, pentru a dezvălui meschinăria lui respingătoare de trădător al propriei suferințe. Subtil e și jocul lui Lohinszky (ziaristul Seidel, „democratul“ pe care-l câștigă fără nici o greutate naziștii) și îndeosebi al actriței Tanay Bella în rolul asistentei Inge, care precizează prin contrast, cu finețe, portretul moral al unei femei lucide și calme, care a descoperit adevărul după ce a străbătut drumul unor amare răătăcirii.

În sfârșit, Kovács György. Deși total încorporat în angrenajul de relații umane ale scenei, el s-a distins totuși, cu o forță emoțională ce-i este proprie, în transmiterea mesajului. Toată evoluția lui scenică este parcă axată în jurul unei demonstrații: spectacolul, ai grijă, fascismul fți calcă omenia și demnitatea, înainte de a te mina la abator. Nenumăratele nuanțe din clara tălmăcire regizorală a textului își găsesc rezonanțe adânci și în liniile sugestive ale jocului său actoricesc. Reținem, doar ca puncte de reper, câteva momente. I se dă, de pildă, în mină procesul-verbal în baza căruia Mamlock-Kovács este învinovățit de atitudine „antinațională“. Actorul recitește ca pentru sine semnăturile. Simple nume. Dar vocea cu care sînt citite aceste nume trimite spre cele mai revelatoare sensuri și reflecții: *Carlsen* (el e medicul-șef — ce băiat bun și inofensiv era, și acum s-a conformmat...); *Seidel* (ăsta a fost prieten și om; — om? Da' de unde! Ei, ai ajuns să afli și asta!); *Hirsch* (el e celălalt prigonit; chiar și el...!) Repetă numele lui Hirsch (e verdictul zdrobitor, fără recurs: consumatum est!) Acest șir de exclamări în surdină e urmat logic și irevocabil de zgomotul puternic, înspăimîntător, al focului de revolver. Kovács nu se identifică cu Mamlock sinucigașul; dar el știe precis de ce personajul acționează astfel, și îl lămurește pe spectator, trezind în dînsul protestul.

Regizorul și actorul Kovács György demonstrează convingător că *esența expresiei scenice este omul*, actorul. Iată de pildă cum realizează el în scenă oroarea în fața petei galbene cu care hitleriștii stigmatizau pe evrei. Ruth (fiica profesorului) a fost izgonită de la școală de colegii ei, după ce aceștia i-au agățat pe spatele paltonului pata galbenă. Dar pata nu figurează ca element de recuzită. Publicul nu o vede. Ea e doar *jucată*: Illyés Kinga intră în scenă ca și cum ar suferi o durere cruntă, mai rea decît durerea provocată de bătaie sau de arsură. Mama ei o privește; nu înțelege. Apoi, vin oameni străini în casă, și paltonul e dat deoparte, pentru ca nimeni să nu vadă pata. Nevăzut, stigmatul rămîne prezent, apăsător, în încăpere. În alt moment, stigmatul e arătat și prin recuzită: tabla pe care pogromiștii au agățat-o de gîtul lui Mamlock. În acest moment însă, joacă numai recuzita. Kovács, nu. În jurul lui stau partenerii îngroziți, iar el, cu un suris stîngaci în colțul gurii, stă încremenit, transmițînd prin această nespus de simplă, dar și nespus de expresivă imobilitate, mai mult decît un întreg monolog. Cheia acestei simplități artistice ține de mesajul căruia actorul vrea să-i dea glas: arta e armă, o armă tăioasă, fără zorzoane.

Rolurile comuniștilor Rolf și Ernst — e drept, slab conturate și în textul lui Wolf, doar pe o linie oarecum defensivă — au fost interpretate la Tg. Mureș de Tóth Tamás și Sinka Károly. Sincer și cu multă înțelegere (deși nu cu destulă vigoare și maturitate pentru ca Kovács să apară ca adversul lui demn, în marea lor ciocnire) a căutat să fie — în rolul lui Rolf — Tóth Tamás. N-a izbutit intrutotul; chiar înfățișarea lui exterioră amintea mai puțin figura unui student gînditor decît a unui tînăr sportiv. În rolul lui Ernst, tînărul muncitor, distribuit inițial lui Csorba András, Sinka Károly și-a îndeplinit cu mai multă inițiativă personală sarcina episodică ce i-a revenit.

Spectacolul *Mamlock*, la Teatrul Secuiesc de Stat din Tg. Mureș, în pofida celor cîtorva rezerve făcute, poate fi socotit un succes efectiv, atît pe planul artei, cît și pe cel al prezenței lui active în actualitate. În bună măsură, acest succes revine lui Kovács György, regizorul, actorul, profesorul.

Halász Anna